

Troværdighedsbobler

Penge, fantasi og virkelighed i Jonathan Swifts Gullivers rejser

Gullivers rejser starter med en række besværgelser, der alle skal forsikre om de utrolige beretningers rigtighed (Swift 2005). Men allerede i disse forsikrings første sætninger undergraver fortælleren Gulliver sine beretningers troværdighed, idet han hævder at være blevet voldsomt opfordret “to publish a very loose and uncorrect Account of my Travels”, og at hans fætter Sympson både har trukket fra og lagt til: “so that you have made me *say the thing that was not*”, således “that I do hardly know mine own Work” (7). Hans fætter i rollen som udgiver afviser dog umiddelbart efter dette med henvisning til, at han har “carefully perused them three Times [...]. There is an Air of Truth apparent through the whole” (11). Forfatteren mener altså, at hans fortælling er blevet forvansket, mens udgiveren henviser til dens nøjagtighed. I 1735-udgaven er inkluderet et indledende ‘advertisement’, der intervenserer i striden mellem forfatter og udgiver, og det skal her bare bemærkes, at ‘advertisement’ både kan betyde reklame og information.

Hvad betyder det ovenstående for alle de forsikringer om rigtighed, som resten af værket indeholder? Hermed introduceres et af tekstens bærende temaer, spillet mellem virkelighed og fiktion og ikke mindst spørgsmålet om troværdighed. Hvad skal man mene om fortællingens mange detaljebeskrivelser, endda også i Lilleputland, når vi tidligt lærer, at hans syn ikke er stærkt, men aldrig hører, at han bruger sine briller? På samme måde er der fortællingen igennem en endeløs række af utrolige begivenheder og Gullivers konstante forsøg på at forklare England for sine nye bekendtskaber og sine fortællingers troværdighed til alle dem, der samler ham op på vej hjem til England. Giver vi ham kredit, dvs. både anerkendelse og tiltro, eller gør vi ikke?

Denne artikels fokus vil være på, hvordan Swift bruger satiren til at tematisere og sprogliggøre økonomiske værdiers og særligt kredittens flygtighed, hvordan der arbejdes med troværdighed (credit), dens kilder og autoritet. Jeg vil kun forfølge én af bogens let skjulte baggrundstematikker, nemlig hvorledes den nye økonomiske virkelighed og dens værdisætninger konstitueres mere af meninger, rygter og

udseende og dermed af flygtige hensyn end af det faste, langvarige, etablerede, velkendte og dermed det synligt troværdige. Der vil derfor blive krydslæst mellem personers og beretningers troværdighed på den ene side og den finansielle økonomis baggrund i tale og fremskrivninger på den anden samt mellem personlige omskifteligheder og økonomiske fluktuationer. Argumentet er, at Swifts beretning og de betragtninger om beretning, der indfoldes i teksten, kan læses som refleksioner over samtidens penge- og finansvæsen, særligt de stadigt vigtigere måder, hvorpå værdi bliver talt frem og argumenteret for, dvs. måderne hvorpå det i stadigt mindre grad er tingene selv og i stedet vores forestillinger derom, der giver tingene værdi. Læsestrategien i det følgende er at opskrive og fremhæve de steder i teksten og i tekstens forhold til sig selv og sin samtid, som kan læses som kommentarer til den samtids økonomi, som Swifts kendte og selv agerede i. Troværdighed bliver, om man så må sige, den gangbare mønt, det hvorom alt drejer, det man spiller på og spørger til i både økonomien og satiren.

I

Jonathan Swift (1667-1745), der forfattede *Gullivers rejser* (udgivet 1726), levede i en periode af stor kommerciel og finansiell udvikling. I perioden fandt en afgørende forskydning sted fra den klassiske landadel til de nye storbylag af det, som Swift kaldte 'penge-mænd'. Kredit blev her symbolet på denne sociale forskydning, hvor værdi, betydning, prestige, magt skiftede fra land til værdipapirer, hvilket samtidig betød en forskydning fra dét, der blev opfattet som det synlige og faste til det imaginære og flydende. Små 40 år tidligere havde John Locke i *Second Treatise of Government* (1690) skrevet, at guld, sølv og diamanter (hvoraf de to første anvendtes som penge) "are things, that Fancy or Agreement hath put the Value on, more than real Use, and the necessary Support of Life" (Locke 2004, §46); og senere skriver han, at penge og rigdom har en "Phantastical imaginary value" (ibid., §184), der ikke stammer fra naturen eller tingene selv. Den samme usikkerhed gjaldt for pengene som møntfod. I sin *The Social Life of Money in the English Past* skriver Deborah Valenze: "Coins commanded none of the same respect that modern money now enjoys: they were too often clipped, bitten, counterfeited, chucked, and generally abused. A bewildering variety jostled for recognition; like struggling dialects, some managed to retain their value despite changing standards in a multilingual universe. Indeterminacy characterized paper money in an equally pronounced way" (Valenze 2006, 1).

I udviklingen af de tidligt-moderne kredit- og pengemarkeder på Swifts tid var der ofte en modstilling mellem jord-interesserne, der var stabile, langsigtede, ordnede, autoritative, paternalistiske over for de nye spekulative interesser, der i modsætning til jordejendommens konkretethed måtte forlade sig på fantasi, fremtidsforestillinger, manipulation af forventninger, ophidselse af passioner og løfter om fremtidig velstand. Det blev kun forstærket af en række finansielle bobler, der for mange illustrerede de nye markeders luftighed og ustabilitet, deres tiltrækning af upålidelige personager, deres baggrund i passioner og fantasier, deres lighed med spil, sladder, rygter, deres utroværdighed (se Pocock 1985, del 3.2; Nicholson 1994; Brantlinger 1996; Wennerlind 2011).

Som en af tidens kommentatorer, Charles Davenant, sagde: “Credit hangs upon opinion” og “depends upon our passions of hope and fear” (citeret fra Pocock 2003, 441). Hvad er værdien, spurgte man, af noget, der ikke fysisk kan overdrages fra person til person, men som helt og holdent er afhængig af, hvad vi mener og siger om det? Og, hvordan kan man nu stole på andres værdidom, når den i bedste fald er baseret på mening, i værste på bedrag? Mit argument vil være, at ganske ligesom Daniel Defoe – der skrev, at kreditvæsenet var “founded in Fraud, born of Deceit, and nourished in Trick, Cheat, Wheedle” (citeret fra Fraser 2005, 11) – i en tekst om ‘Lady Credit’ bruger kvindefiguren som en måde at tematisere uforudsigelighed og kreditvæsenet på (Defoe 2005; om Defoes figur se Ingrassia 1995; Sherman 1996; de Goede 2005, kap. 2; Ingram 2006), så bruger Swift i *Gullivers rejser* satiren til at indfange det, der undslipper sig en direkte sprogliggørelse gennem en politisk kritik, nemlig at det værdifulde nu afhænger af noget så omskifteligt som folks meninger og følelser og ikke mindst af folks forestillinger om andre mennesker. Hermed bliver spørgsmålet om og til troværdighed direkte økonomisk relevant. Kredit er både penge og personlig anseelse, ligesom der er et utal af referencer til, at kun den kreditværdige, dvs. troværdige, er værdig til kredit, dvs. at låne på udlånerens forestilling om lånerens troværdighed og lånerens fremståen som troværdig.

En af de umiddelbare kontekster for Swifts satiriske beretning var den såkaldte South Sea-boble. Denne finansielle boble startede, da den Spanske Arvefølgekrig (1701-13) med Spanien efterlod England i stor gæld. Regeringen tilbød i 1711 et selskab, South Sea Company, en handel, hvor de finansierede statsgælden til 6 pct., og selskabet ville også få eksklusive handelsrettigheder med Spaniens kolonier i Sydhavet, eller Sydamerika. Selskabet sagde ja og udstedte aktier for at finansiere sine operationer. De var meget populære, så selskabet udstedte stadigt flere. Den Spanske Arvefølgekrig sluttede først i 1713, hvorefter englænderne fik tilladelse til at sælge slaver til spanierne (4.800 om året) og til at åbne en række handelskontorer. Selv med disse beskedne tilladelser var selskabet uden ordentlige indtægter. Selskabets ledelse besluttede derfor at vokse ved at *hype* deres aktier. Man havde et pompøst hovedkvarter, betalte skribenter for at lovprise aktierne og lovede aktionærerne et enormt afkast. Man begyndte at lyve om aftaler, og der var udbredt korrupsion og insider-trading i selskabet og blandt dets politiske forbundsfæller. Andre selskaber hastede ind på markedet og solgte stadig mere vanvittige idéer såsom flydende herregårde og destillering af solskin fra agurker. Jo mere vanvittig en historie, desto større var det påståede fremtidige afkast og desto bedre og dyrere solgte aktierne. Folk hastede ud på markedet og gældsatte sig for at være med. I 1718 udbrød der igen krig mellem Spanien og England, hvilket satte en effektiv stopper for al samhandel, reel og indbildt. Men investorerne syntes ikke skræmt væk og fortsatte med at købe. Selskabets ledelse indså dets virkelige tilstand og solgte i al hemmelighed deres egne aktier. Da det kom for en dag, udbrød der panik, idet alle forsøgte at afhænde deres aktier i South Sea Company og andre selskaber. Boblen var sprunget, illusionerne brast, mens værdiers flygtighed og menneskers godtroenhed stod til skue. Oplevelsen “constituted a full-blown crisis of the problematic of representation, for the collapse of the Bubble exposed all the fictions inherent in the credit economy” (Poovey 2008, 113).

Swift havde selv deltaget aktivt i køb af andele i The South Sea Company såvel som i den offentlige promovning af selskabet og dets måde at arrangere statsgælden på (i december 1720 offentliggjorde han et digt kaldet 'The Bubble', der året efter blev genudgivet i lidt ændret form som 'The South Sea'). Satiren i *Gullivers rejser* illustrerer samtidens oplevelse af at leve i en helt ny verden af anderledes målestokke og uforudsigelige forandringer. Hver dag var som at lande i et nyt af Gullivers rejsemål. "[T]o observers of the new economics", skriver John Pocock, "[credit] symbolized and made actual the power of opinion, passion and fantasy in human affairs" (Pocock 2003, 452). Fakta og fiktion både markerede hinandens modsætninger og greb ind i hinandens konstitutteringer (Poovey 2008; om økonomi og litteraturs sammenviklinger se også Woodmansee & Osteen 1999). Swift selv havde allerede i 1710 skrevet, at der via alle de nye pengemænds slyngelstreger "hath been brought in such a Complication of Knavery and Couzenage, such a Mystery of Iniquity, and such an unintelligible Jargon of Terms to involve it in, as were never known in any other Age or Country of the World" (citeret fra Brantlinger 1996, 53, min kursivering). Hvad er bedre til at udtrykke selve opløsningen af sprogets forhold til verden end satiren?

II

Jeg har allerede vist, hvorledes Swift leger med sin egen fortællings troværdighed: Er hans værk en ægte rejseskildring (og den er uden tvivl også en ironisk kommentar til datidens rejselitteratur, der var mere opdigtning end skildring)? Er den ændret af fætre og bogtrykkere? I det følgende vil jeg primært kommentere de dele af Swifts fortælling, der kan læses som en kommentar til kreditvæsenet og særligt til South Sea-boblen.

Gulliver er handelsmand og søfarer, og skibsrejser har ofte været særligt potente udtryk for tilværelsens omskiftelighed: vind og vejr, pirater og skibbrud. Ens lykke kan gøres eller knuses på de syv have, og Gullivers formue, der registreres og oplistes mellem hver rejse, fluktuerer ganske voldsomt. Gulliver er den nye omskifteligheds personificering. Da han kommer af sted, går det som med South Sea-kompagniet først meget godt – "our Voyage at first was very prosperous" (§1.1), men en voldsom storm sender ham til Sydhavet, først til Lilleputland, hvor alle er ganske små, og han er kæmpe, og dernæst til Brobdingnag (hvor hans planer kulde sejles af "a Southern Wind, called the Southern *Monsoon*" §2.1), hvor det er lige omvendt. På sin sidste rejse, hvor han tanker op i Barbados og på Antillerne, skriver han, at hans ordrer gik på at "trade with the *Indians* in the *South-Sea*, and make what Discoveries I could" (§5.1), hvilket selvsagt dels er en henvisning til South Sea-kompagniet, dels til den koloniale kontekst, som den atlantiske samhandel og boblen var udtryk for.

Oplevelsen i Lilleputland og Brobdingnag giver anledning til mange overvejelser om størrelsesforhold og ikke mindst om, hvordan ting tager sig ud på afstand og tæt på, særligt ændringen i udseende afhængig af afstanden optager vores rejsende. Blikkene på ham fra lilleputterne og kæmperne giver også Gulliver anledning til at spørge sig selv, hvad han er for en person. Hans pludselige enormitet og lige så pludselige lidenhed, hans inflation og deflation, er en symbolsk gengivelse af pen-

geformen (der er da også i begge lande observationer af små og store mønter, §1.2 og 2.1). Han starter i Lilleputland med at være et aktiv, da han tager flåden fra lilleputternes fjender (vigtigt her er det, at det i England var krigen og særligt flåden, der var årsagen til gælden), men han ender med, som det kæmpe menneskebjerg han er her, at være en belastning, hvorved han deler skæbne med statsgælden, der starter som et aktiv, men vokser sig til en uoverkommelig belastning.

I Lilleputland er hans store modstander finansministeren Flimnap, der “had always been my secret Enemy, although he outwardly caressed me more than was usual to the Moroseness of his Nature” (§1.6). Finansministeren beklager sig til kejseren over de store udgifter forbundet med Gullivers tilstedeværelse. Værre bliver det for Gulliver, at finansministeren grundet rygter mistænker sin kone for at stå i et utugtigt forhold til Gulliver. Hendes ry, hendes ægteskabelige kredit, betvivles. Og han forsøger at vende stemningen imod Gulliver: “I lost all Credit with him; and found my Interest decline very fast with the Emperor himself” (§1.6). Hans troværdighed (kredit) falder, hvilket sænker ‘hans rente’, hans værdi, hos kejseren. Vi ser her popularitetens omskiftelighed fra nyhed, da han ankommer, til problem, da han bliver. Og vi får et indblik i rygternes indflydelse på et menneskes ære, der måske ligger mindre i egne handlinger end i andres forestillinger. Da Gulliver i hemmelighed får et anklagebrev imod ham at se, er en af løsningerne at lade ham sulte væk; en tidlig form for nedskæringspolitik.

I Brobdingnag oplever Gulliver værdisætningen på egen krop, idet han fremvises på markedspladser for penge. Han uddannes i deres sprog for desto bedre at kunne behage og forbløffe tilhørerne og dermed øge sin markedsværdi. Han vises frem, indtil hans gårdejers grådighed nær havde taget livet af lille Gulliver. “The Farmer observed it; and concluding I soon must die, resolved to make as good a Hand of me as he could” (§2.3), dvs. tjene så meget på ham som muligt. Gulliver bliver derfor solgt til dronningen – og Gulliver gør et nummer ud af at omregne, hvad prisen er i engelsk møntfod – og da dronningen bemærker, at han ikke tog hjertelig afsked med gårdejeren, siger Gulliver, at han ikke skylder ham andet end tak for at være i live, “which obligation was amply recompensed by the Gain he had made in shewing me through half the Kingdom, and the Price he had now sold me for” (§2.3). Livet og personlige relationer er ikke uden for den økonomiske kalkulation og pengeværdis klør.

Undervejs på sine eventyr udspørges han ofte af de forskellige herskere om det engelske system, hvilket er en anledning til at give udtryk for det fremmedes vantro blik. Da Gulliver er blandt kæmperne i Brobdingnag, holder han et foredrag for kongen, der efterfølges af kongens observationer og spørgsmål om militærvæsen, befolkningstal, retssystem og parlament. “He fell next upon the Management of our Treasury; and said, he thought my Memory had failed me, because I computed our Taxes at about five or six Millions a Year; and when I came to mention the Issues [udgifterne], he found they sometimes amounted to more than double”. Kongen havde, som en god bogholder, gjort sig grundige og præcise notater: “But, if what I told him were true [bemærk konstateringen af den mulige løgn, her som i fejlagtige tal], he was still at a Loss how a Kingdom could run out of its Estate [altså blive insolvent] like a private Person. He asked me, who were our Creditors? and, where

we found Money to pay them?” (§2.6) Som med kongens øvrige spørgsmål har Gulliver intet svar. Læsere efterlades derfor med samme ubesvarede spørgsmål som kongen: Hvordan kan kongeriget gøre sig insolvent? Hvordan kan en stat (over)leve på gæld?

Her, som i alle andre samtaler (med mulig undtagelse af Houyhnhnmernes land) Gulliver har om sit hjemland, er hans hensigt at forsvare det at tale dets status op, men det ender altid med, at han devaluerer dets anseelse. Dets 'publick credit' synker, idet det står og falder med folks forestillinger om England, forestillinger de kun får fra Gulliver. Igennem hele fortællingen deler læseren plads med Gullivers tilhørere, idet de lige så lidt kan tro på hans fortællinger om England, som vi kan tro fortællingerne om deres lande.

III

Hvis de to første lande Gulliver strander i, kan symbolisere værdiers flygtighed, da kan man læse andre tematikker ud af hans oplevelser i Laputa og Houyhnhnmernes land. Sidstnævnte handler bl.a. om kolonialisme og forbrug, mens der i Laputa udrulles en herlig satire over bobler, varm luft og projektmageri. Disse to lande kan siges at illustrere to dimensioner i South Sea-skandalen, for det første oppustningen og manipuleringen af værdi gennemført af projektmagere og charlataner, dvs. de fantastiske projekter og drømmerier om uendelige muligheder og folks tilbøjelighed til at lade sig fascinere og bedrage af det, der på alle måder er for godt til at være sandt; og for det andet selskabets forbindelse til de koloniale eventyr, der byggede på en evigt omskiftelig blanding af faktiske og imaginære rejser, af drømmere og soldater, og selvfølgelig af drømmene og længslerne hos dem, der blev tilbage, der i mangel på egentlig viden og hårde fakta forestiller sig eventyret i det fremmede. Der findes en herlig virkelig parallel til Swifts satire hos lykkeridderen Gregor MacGregor, der i 1820'erne lokker en masse mennesker til at investere og nogle endda til at rejse ud og bosætte sig i Poyais, et lille sydamerikansk land, MacGregor selv havde fundet på (Sinclair 2004). Både Gullivers og MacGregors rejser dokumenterer de intrikate forhold mellem troværdighed baseret på viden, drømme baseret på forhåbninger og den menneskelige og økonomiske kredit, der får det hele til at hænge sammen en tid. Det, vi altså skal se i dette og det følgende afsnit, er, hvordan projekt-drømme og koloniale fantasier kobler sig med troværdighed og økonomi.

Hans første opdagelse på Laputa er den svævende ø, som kongefamilien og dens følge lever på. Her lever de privilegerede, men de virker ganske dumme – måske henviser det til den indavlede adel, som Gulliver i Houyhnhnmernes land siger, den engelske adel er blevet til; måske til en foragtelig byadel. De fortaber sig i tanker og skal slås på mund og ører af tjenere for at komme ud af deres dagdrømmerier. De er optaget af geometri, astronomi og deslige uden at have nogen egentlige kundskaber derom og kun som rent spekulative øvelser. Man får en beskrivelse af den unyttige adel, der har forfinet sine interesser til nytteløshed. De er evigt angste for ligegyldige ting, interesserer sig lidenskabeligt for det, der ikke angår dem, og er generelt så kedelige, at deres kvinder stikker af til landjorden for at være sammen med simple, praktiske mænd.

Nede på landjorden oplever Gulliver et ynkeligt syn. Han har aldrig set “a Soil so unhappily cultivated, Houses so ill contrived and so ruinous, or a People whose Countenances and Habit expressed so much Misery and Want” (§3.4). Han går til en gammel adelsmand, Munodi, bortvist fra hoffet og dermed udtryk for den sande (land)adel, der fører ham ud på sin landejendom, der er smuk, velholdt og produktiv. Desværre, fortæller han Gulliver, kan det ikke vare ved på den måde. Han er under voldsomt pres for at “throw down his Houses in Town and Country, to rebuild them after the present Mode” (ibid.). Tidens mode er dikteret af projektmagerne, der hele tiden udtænker nye planer og laver alting om:

“The only Inconvenience is, that none of these Projects are yet brought to Perfection; and in the mean time, the whole Country lies miserably waste, the Houses in Ruins, and the People without Food or Cloaths. By all which, instead of being discouraged, they are Fifty Times more violently bent upon prosecuting their Schemes, driven equally on by Hope and Despair. (ibid.)

Munodi derimod “being not of an enterprizing Spirit, he was content to go on in the old Forms; to live in the Houses his Ancestors had built, and act as they did in every Part of Life without Innovation” (ibid). Fortidens lange skygger versus fremtidens løfter; forpligtelsen over for at lade alt forblive som det var versus den radikale afsked med alt det gamle. Det er den dikotomi, Gulliver betragter, og han besøger et projekt-akademi, der har tre afdelinger: projektmagerne, der er de ‘praktiske’ entreprenører; spekulanterne, der udvikler stærkt fortænkte løsninger på manglende problemer og endelig de politiske projektmagere, der ifølge Gulliver er “wholly out of their Senses”, da de udklækkede “Schemes for persuading Monarchs to chuse Favourites upon the Score of their Wisdom, Capacity and Virtue; of teaching Ministers to consult the publick Good; of rewarding Merit, great Abilities, and eminent Services; of instructing Princes to know their true Interest, by placing it on the same Foundation with that of their People” (§3.6) og andre helt igennem urealistiske forslag om at lade faglighed og saglighed råde frem for manerer, forbindelser og fremtrædelser.

Det er i en samtale her, at Gulliver beskriver England som bestående af “Discoverers, Witnesses, Informers, Accusers, Prosecutors, Evidences, Swearers”, dvs. folk, der handler med deres troværdighed og andres anseelse, og som foranstalter diverse sammensværgelser “to raise their own Characters of profound Politicians; to restore new Vigour to a crazy Administration; to stifle or divert general Discontents; to fill their Coffers with Forfeitures; and *raise or sink the Opinion of publick Credit*, as either shall best answer their private Advantage” (ibid., min kursivering).

Hos de førstnævnte, projektmagerne eller entreprenørerne, oplistes et omfattende katalog over vanvittige eksperimenter, en helt igennem irrational rationalitet blandt projektmagerne samt den overdrevne tiltro til videnskab. I projekt-akademiet er der som sagt en bunke vanvittige idéer, og han har knap mødt den første, før han bliver bedt om penge, da projektmageren “complained that his stock was low, and intreated me to give him something as an Encouragement to Ingenuity” (§3.5). Det er en satire over oplysningstidens dyrkelse af rationalitet og videnskab,

og akademiet er angiveligt modelleret over det naturvidenskabelige selskab Royal Society, der blev oprettet i 1645, og hvis præsident på tidspunktet for udgivelsen af *Gullivers rejser* var et af tidens helt store idoler, Isaac Newton. Men inde i denne satire ligger også en anden, der mere angår denne artikels tema, nemlig alle de 'projekter' og forretningsmuligheder, som opstod i kølvandet på South Sea Companys indledningsvise succes. Der er klare paralleller mellem akademiets projekter og samtidens. Swift spidder folks evne til at tro det mest utrolige og suspendere kritisk sans i jagten på 'løsningen' eller 'profitten'. Og som han siger umiddelbart inden, han træder ind i akademiet: "I had my self been a Sort of Projector in my younger Days" (§3.4), hvilket er det samme som at sige, at hans samtids engelske læsere, der havde været forgabt i South Sea Companys løfter om uendelig rigdom, nu skal se lidt nærmere på deres egen dårskab.

IV

Et kig på egen praksis er også tydelig i houyhnhnmernes land, hvor Gulliver strander i et land af talende heste, og hvor han konstant må forsvare sin forskel fra de svinske yahooer både over for sin heste-herre og over for sig selv. Rammen for denne fortælling er kolonialismen og den økonomi, både materiel og imaginær, der kobler England med verden, South Sea Companys planer med folks pengepunge. Denne del af bogen er skrevet i 1723 umiddelbart efter to måneders ophold i Irland, og fortællingen er da også fyldt med henvisninger til Irland, irere samt til Englands kolonistyre (for Swifts forhold til Irland se Ferguson 1962).

Hans mission er, som citeret ovenfor, at handle med sydhavsindianerne og gøre opdagelser. Desværre viser det sig, at det meste af hans besætning består af sørøvere – forskellen mellem søfolk og sørøvere viser sig kun at være anledning, og skibet viser sig igen at være lige så omskifteligt som det hav, det bevæger sig på. Der opstår mytteri, og Gulliver sættes af på en ukendt kyst, hvor han beslutter sig for at overgive sig og – i endnu en kolonial henvisning – "purchase my Life from them by some Bracelets, Glass Rings, and other Toys" (§4.1), dvs. varer af kun tilsyneladende værdi, der kan narre dem, der ikke kender tings 'sande' værdi.

Denne del af eventyret udvikler sig til et generalopgør med kolonialismen, dels i kraft af ovenstående underminering af et vestligt perspektiv, der differentierer mellem menneskers værdi i kraft af egne unikhedsforestillinger, men også mere direkte i Gullivers forklaringer til de heste, hvis fornuft og dom han sætter over menneskenes. Hestene bliver her til en slags menneskehedens dommere, selv om det er Gulliver selv, der fører sagen imod menneskene generelt og englænderne især. Han forklarer, hvorledes den koloniale erobring af verden foretages af:

““ Fellows of desperate Fortunes, forced to fly from the Places of their Birth, on Account of their Poverty or their Crimes. Some were undone by Law-suits; others spent all they had in Drinking, Whoring and Gaming; others fled for Treason; many for Murder, Theft, Poysoning, Robbery, Perjury, Forgery, Coining false Money; for committing Rapes or Sodomy; for flying from their Colours, or deserting to the Enemy; and most of them had broken Prison. None of these durst return to their native Countries for fear of being han-

ged, or of starving in a Jail; and therefore were under a Necessity of seeking a Livelihood in other Places. (§4.4)

Ikke kun den koloniale erobrings agenter er slette. Dens motiver opsummeres også som “Desire of Power and Riches”, som “the terrible Effects of Lust, Intemperance, Malice, and Envy” (ibid), der ikke kun er grundmotivet hinsides Europa, men også, i en længere udlægning af det politiske, militære, juridiske og sociale system, bliver til totalbeskrivelsen af England. Særligt interessant er hans beskrivelse af det moderne penge- og behovsvæsen. Han beskriver med stort forståelsesbesvær for sine undrende tilhørere “the Use of *Money*, the Materials it was made of, and the Value of the Metals” (§4.6), og vi kan nok her gætte tilhørerens forundring over, at metallets værdi ikke er lig pengenes værdi. Gulliver forklarer, hvorledes det ligger i pengenes – eller menneskenes? – natur, at man altid har behov for flere, og hvorledes stadigt færre ting kan opnås uden brug af penge. Dette system skaber en social situation, hvor “the Bulk of our People was forced to live miserably, by labouring every Day for small Wages to make a few live plentifully” (ibid). Lidt senere observerer han en lighed mellem sine landsfæller og yahooerne i en uforklarlig trang til at ophobe “*shining Stones of several Colours*”, der fravristes jorden, og som ophobes i bunker, og den hest, som har lyttet til Gullivers fortælling om England, kan nu forklare den yahoo-adfærd, der ellers altid har forekommet ham uforståelig, som “the same Principle of *Avarice*, which I had ascribed to Mankind” (§4.7), og som får dem og os til at værdsætte det over alt andet, som ikke har nogen funktionel værdi. Som med de andre beskrivelser er det i ekspliciteringen, at det absurde fremstår i det naturaliserede og usagt fungerende. Om end disse overvejelser kan siges at være ganske traditionelle kritikker af pengevæsenet som et, der ikke har del i de egentlige værdier, men alligevel antager form af en meta-standard for alle andre værdisætninger, så betragter jeg det her også som del af troværdigheds-problematikken, idet der spørges til, hvordan vi genkender værdi, dvs. hvad og hvem der får os til at acceptere nogle værdistandarder afkoblet fra egentlig nytteværdi. At spørge til pengevæsenet, til pengenes værdi, som den nysgerrige hest gør, er at afdække en standard, der kun fungerer gennem vores tro på samme. Pengenes værdi ligger ikke i deres guldindhold, men i vores troværdighedsforhold, vores tro på staten som udsteder af penge, vores tro på banker som formidlere af penge, vores tro på hinanden som udvekslere af ægte penge etc.

Igen er der forholdet om troværdigheden af fortællingen, både af Gullivers fortælling til hestene og i anden omgang af hans gengivelse af selvsamme fortælling. Men vigtigere er det, at det er i disse sidste kapitler, at den store anklage imod samtiden mest kraftfuldt fremføres, og at den gentages i allersidste kapitel som en advarsel til læseren om at bruge hans rejseberetning som anledning og anvisning til koloniale eventyr i de lande, han har besøgt. Og det er også her, der er den sidste gennemspilning af forholdet mellem det faktiske og det forestillede, nemlig i hans gengivelse af de tricks, hvormed koloniale områder tages i besiddelse, og der etableres tegn på legitim besiddelse, ‘fyrsternes distributive retfærdighed’, som han kalder den. Passagen om den koloniale illusions praktiske realitet er værd at gengive i sin helhed:

“ A Crew of Pyrates are driven by Storm they know not whither; at length a Boy discovers Land from the Top-mast; they go on Shore to rob and plunder; they see an harmless People, are entertained with Kindness, they give the Country a new Name, they take formal Possession of it for the King, they set up a rotten Plank or a Stone for a Memorial, they murder two or three Dozen of the Natives, bring away a Couple more by Force for a Sample, return home, and get their Pardon. Here commences a new Dominion acquired with a Title by *Divine Right*. Ships are sent with the first Opportunity; the Natives driven out or destroyed, their Princes tortured to discover their Gold; a free License given to all Acts of Inhumanity and Lust; the Earth reeking with the Blood of its Inhabitants: And this execrable Crew of Butchers employed in so pious an Expedition is a *modern Colony* sent to convert and civilize an idolatrous and barbarous People. (§4.12)

Det er som om, at det er gennem mødet med hestene, at en afstand etableres mellem Gulliver som person og som menneske, der tillader ham at betragte sig selv og sine landsmænd, hvorfor de afsluttende beskrivelser fremstår meget faktuelle.

Måske det også er derfor, at man kan observere et klart skifte i Gullivers beskrivelse af, hvordan han opgør sit livs værdi. Helt indledningsvis og omkring de første eventyr er han meget optaget af præcist og bogholderagtigt at opremse sine økonomiske forhold: “scanty Allowance”, “small Sums of Money”, “I got Forty Pounds, and a Promise of Thirty Pounds a Year” (§1.1), og det er også her tidligt i fortællingen, at hans kone opgøres til fire hundrede pund i medgift (§1.1), hvilket er det eneste substantielle, man hører om hende fortællingen igennem (om prissættelse af brude i perioden se Valenze 2006, 246-252). Da han vender hjem fra Lilleputland, havde han “a considerable Profit by shewing my Cattle”, som han sælger for seks hundrede pund, og inden næste afrejse hører man, at han “left fifteen Hundred Pounds with my Wife and fixed her in a good House at *Redriff*”, at han havde arvet “an Estate in Land, near *Epping*, of about Thirty Pounds a Year; and I had a long lease of the *Black-Bull* in *Fetter-Lane*, which yielded me as much more” (§1.8). Herefter bliver opgørelserne stadigt mere generelle for til sidst helt at forsvinde til fordel for en afsluttende opremsning af det, man kunne kalde for hans kontemplative liv, uden for den økonomiske cirkulation, der er dedikeret til familieliv og til det, som Voltaire i en anden satirisk roman i samtiden, *Candide* fra 1759, også afslutningsvis betegner som “at passe sin have”.

V

I allersidste del af bogen vender Swift eksplicit tilbage til troværdighedsspørgsmålet: “Thus, gentle Reader, I have given thee a faithful History of my Travels for Sixteen Years, and above Seven Months.” Han tilføjer på fornøjelig vis, givet hans rygte som eminent forfatter og satiriker: “I have not been so studious of Ornament as of Truth. I could perhaps like others have astonished thee with strange improbable Tales; but I rather chose to relate plain Matter of Fact in the simplest Manner and Style” (§5.12), præcis hvad man ville forvente en svindler at forsikre én om. Senere oplister han alle grundene til sin troværdighed, igen en klassisk grund til at blive mistroisk. Der er derfor en sløjfe tilbage til fortællingens start, der netop fortalte,

at 'simple fakta' var blevet ændret, og at andre, med knap så noble formål, havde udgivet bogen.

Gullivers rejser er mange ting, utallige fortællinger hvirvlet ind i hinanden, men det er også og meget væsentligt en fortælling om forholdet mellem ord og sandhed, om troværdighed og kilderne til denne, i en tid, hvor Swift og andre oplevede, at det gamle forhold mellem begreber og indhold og den klassiske dyd om at stå ved sit ord var ved at smuldre til fordel for nye, mere mobile, for ikke at sige manipulatoriske og fantasifulde beretninger om verden og os selv. Beretninger skabt af gæld, finans, penge og de mennesker, der ønsker dem, der har dem, som skylder dem og som låner dem ud.

Litteratur

- Brantlinger, Patrick (1996): *Fictions of State. Culture and Credit in Britain, 1694-1994*, Ithaca & London: Cornell University Press.
- Defoe, Daniel (2005): "Of Credit in Trade, 10. januar 1706", i John McVeagh (red.): *Daniel Defoe: A Review of the State of the English Nation*, vol. 3: 1706, London: Pickering & Chatto.
- De Goede, Marieke (2005): *Virtue, Fortune and Faith. A Genealogy of Finance*, Minneapolis & London: University of Minnesota Press.
- Ferguson, Oliver W. (1962): *Jonathan Swift and Ireland*, Urbana: University of Illinois Press.
- Fraser, Steve (2005): *Wall Street. A Cultural History*, London: Faber & Faber.
- Ingram, Jill Phillips (2006): *Idioms of Self-Interest. Credit, Identity, and Property in English Renaissance Literature*, London & New York: Routledge.
- Ingrassia, Catherine (1995): "The Pleasure of Business and the Business of Pleasure: Gender, Credit, and the South Sea Bubble", *Studies in Eighteenth Century Culture*, 24, s. 191-210.
- Locke, John (2004): *Two Treatises of Government*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Nicholson, Colin (1994): *Writing and the Rise of Finance. Capital Satires of the Early Eighteenth Century*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Pocock, John G.A. (1985): *Virtue, Commerce, and History. Essays on Political Thought and History, Chiefly in the Eighteenth Century*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Pocock, John G.A. (2003): *The Machiavellian Moment. Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition*, Princeton: Princeton University Press.
- Poovey, Mary (2008): *Genres of the Credit Economy. Mediating Value in Eighteenth- and Nineteenth-Century Britain*, Chicago & London: University of Chicago Press.
- Sherman, Sandra (1996): *Finance and Fictionality in the Early Eighteenth Century. Accounting for Defoe*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Sinclair, David (2004): *The Land That Never Was: Sir Gregor Macgregor and the Most Audacious Fraud in History*, Cambridge: DaCapo Press.
- Swift, Jonathan (2005): *Gulliver's Travels*, Oxford: Oxford University Press.
- Valenze, Deborah (2006): *The Social Life of Money in the English Past*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Wennerlind, Carl (2011): *Casualties of Credit. The English Financial Revolution, 1620-1720*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Woodmansee, Martha & Mark Osteen, red. (1999): *The New Economic Criticism. Studies at the Intersection of Literature and Economics*, London & New York: Routledge.